

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee Arvamus teemal „Organiseeritud kodanikuühiskonna roll Euroopa Liidu ja Moldova suhetes”

(2008/C 120/19)

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee otsustas täiskogu istungjärgul 15. veebruaril 2007. aastal vastavalt kodukorra artikli 29 lõikele 2 koostada arvamuse teemal:

„Organiseeritud kodanikuühiskonna roll Euroopa Liidu ja Moldova suhetes”.

Asjaomase töö ettevalmistamise eest vastutava välissuhete sektiooni arvamus võeti vastu 15. novembril 2007. aastal. Raportöör oli Evelyne PICHENOT.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis täiskogu 440. istungjärgul 12.–13. detsembril 2007 (12. detsembri istungil) vastu järgmise arvamuse. Poolt hääletas 117, vastu hääletas 2, erapooletuks jäi 1.

1. Järeldused ja soovitused

1.1 Edendada kodanikuühiskonna rolli Euroopa Liidu ja Moldova suhetes

1.1.1 2005. aasta oli Euroopa Liidu ja Moldova suhetes **põõrdpunktiks**. Euroopa Liidu ja Moldova 2005.–2008. aasta tegevuskava vastuvõtmine, Euroopa Liidu delegatsiooni asumine Moldova pealinna ning Transnistria konfliktiläbirääkimistele Euroopa Liidu kõrge esindaja ametissenimetamine mõjusid partnerlus- ja koostöölepingu elluviimisele tajutavalt hästi. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee esimese Euroopa Liidu ja Moldova koostööd käsitleva arvamuse eesmärk on edendada kodanikuühiskonna rolli, et toetada praegust arengut ning töötada lähituleviku algatuste abil välja ühine tegevuskava.

1.1.2 Euroopa Liidu ja Moldova süvendatud koostöö saab toetuda ainult ühistele väärtustele, eelkõige aga põhivabaduste austamisele, kõigile avatud demokraatliku ühiskonna edendamisele ning kinnipidamisele põhimõttest, mille kohaselt peab kodanikuühiskonnas toimuv dialoog põhinema partnerite sõltumatusel. Kodanikuühiskond on Moldova identiteedis tulevikus oluline koostisosa. Kodanikuühiskond toetub riigi elanikkonnale, mis on rikas erinevate kultuuride ja keelte poolest. See kultuuriline rikkus on oluline eelis.

1.1.3 Tuleb tõdeda, et sarnaselt ülejäänud SRÜ riikidele, millel on samasugune ajalooline kogemus, puudub Moldovas sõltumatute kodanikuühiskonna organisatsioonide traditsioon ja kogemus. Sellest hoolimata leiab komitee, et käimasolevate arengute huvides tuleb tingimata kavandada kohtumisi eesmärgiga teha kindlaks partnerid, kes oleksid valmis ühiste väärtuste nimel positiivseid samme astuma.

1.1.4 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee rõhutab, et Euroopa Liidu ja Moldova tegevuskava⁽¹⁾ õnnestumine naabruspoliitika raames on tugevalt seotud suutlikkusega luua kontakt kodanikuühiskonna organisatsioonidega ja kaasata nad tegevuskava elluviimisesse. Seetõttu oleks soovivat, et komisjon saadaks selge signaali, soovitades kriteeriumeid, menetlusviise ja vahen-

deid, mis võimaldaksid kodanikuühiskonda paremini kaasata. Sellest hoolimata tervitab Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee Euroopa Liidu Chisinau delegatsiooni jõupingutusi, kuna delegatsioon pöörab Moldova kodanikuühiskonna tunnustamisele suurt tähelepanu. See aitab kaasa kodanikuühiskonna esindajate ametlikule kaasamisele tegevuskava kokkuvõtte koostamisele 2008. aasta aprillis ning järgmistel süvendatud partnerluse etappidel.

1.1.5 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee soovib Moldova kodanikuühiskonnaga rajada püsivad ja tulevikku vaatavad suhted, alustades suhete struktureerimisest. Selleks tuleks 2008. aastal korraldada **konverents**. Konverentsi ettevalmistamiseks tuleks läbi viia eelmissioon, millega selgitataks välja läbipaistvast tegevusest huvitatud partnerid. Üritusele kaasataks kohalikud ja piirkondlikud osavõtjad ning selle eesmärk oleks koostada ühine tegevuskava, lähtudes järgmistest ettepanekutest:

- hinnata Moldovas olemasolevaid **teabe- ja nõupidamismehhanisme** nii valitsuse kui Euroopa poolelt, võttes arvesse 2005.–2008. aasta tegevuskava elluviimise kokkuvõtet;
- valmistada ette ja **koolitada kodanikuühiskonda**, eesmärgiga jätkata partnerlust pärast 2008. aastat;
- Euroopa **finantsvahendite mehhanismide** tutvustamine Moldova organisatsioonidele;

Selline töökava nõuaks kodanikuühiskonna algatuste rahastamist Euroopa Liidu programmidest.

1.1.6 Pärast Moldova kodanikuühiskonna 2008. aasta konverentsi kokkuvõtet tuleks käivitada uusi algatusi ning jätkata **komitee naabruspoliitika töörihma** abil **edusammudel põhinevaid** suhteid, kus arvestatakse põhimõtetega, mis on hea valitsemistava ja säästva arengu aluseks. Selle, toetava lähenemise keskmes on järgmised üldiste tariifsete soodustuste kava GSP+ lepingus juba määratletud põhimõtted:

- ÜRO ja ILO⁽²⁾ 16 peamist konventsiooni inim- ja tööõiguste kohta;

⁽¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: nõukogu määrus üldiste tariifsete soodustuste kava kohta ajavahemikuks jaanuarist 2006 kuni 31. detsembrini 2008” (vastu võetud 9. ja 10. veebruaril 2005. aastal, raportöör Antonello Pezzini). (ELT C 221/15, 8.9.2005, lk 15)

⁽¹⁾ Lisa B.

— 11 peamist konventsiooni keskkonna ja hea valitsemistava kohta ⁽³⁾.

1.1.7 Nii oleks Euroopa Liidul võimalik Moldova kodanikuühiskonna organisatsioone toetada sõltumatuse, esindatuse ja läbipaistvuse Euroopa standardite täitmisel. Komisjon peaks ka tulevikus igas tegevuskava etapiaruandes ühes osas käsitlema põhiõiguste, sealhulgas ühinemisvabaduse ja sõnavabaduse austamist ning uurima organiseerimisõigust.

1.1.8 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee peab võtma prioriteediks selle, et moldovlased ise võtaksid uuesti omaks vahendid ja ekspertteadmised, mis rahvusvahelised ja Euroopa institutsioonid nende käsutusse on andnud. Kohalik majandus- ja sotsiaalnõukogu pooldab mõtet, mille kohaselt peaks Euroopa Nõukogu toetama kodanikuühiskonda võitluses korruptsiooni vastu (GRECO algatuse põhimõte ⁽⁴⁾). Komitee kutsub raskete kuritegude vastase võitluse osas üles riikidevahelisele koostööle.

1.1.9 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee toetab Euroopa ja rahvusvaheliste abiandjate algatust oma tegevuse kooskõlastamiseks, mis võimaldaks sidusamalt tegutseda. Komitee leiab, et need vaesuse vähendamise programmid peaksid eeljärjekorras keskenduma põhiliste sotsiaalteenuste arendamisele ning peab eriti tähtsaks parandada elutingimusi lastekodudes, langetada antiretroviirusravimite hinda ning aidata inimkaubanduse ohvritel uuesti ühiskonda lõimuda.

1.1.10 2007. aasta suve pikk põuaeriood viis riigi raskesse olukorda, kuna halb viljasaak tõi kaasa pankrotte ja ülelaenamisi. Valitsus taotles rahvusvahelist toiduabi ja ÜRO Toitlus- ja Põllumajandusorganisatsiooni tehnilist toetust. Komitee peab toiduainete sektoris tegutsevate kodanikuühiskonna organisatsioonidega sidemete sõlmimist väga oluliseks. Euroopa Komisjon on eraldanud kolm miljonit eurot humanitaarabiks lühiajalise meetmena kõige haavatavamate riikide maapiirkondadele.

1.1.11 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee leiab, et eriti oluline on, et eksisteerivad kõiki moldovlasi ühendavad võrgustikud ja ühisprojektid, kuhu oleksid kaasatud ka Transnistria elanike organisatsioonid. Ta julgustab Euroopa Liitu jätkama jõupingutusi konflikti lahendamiseks viisil, mis säilitaks riigi territoriaalse ühtsuse ja võimaldaks riigipiiridel abimissiooni EUBAM (Euroopa Liidu abimissioon Moldova ja Ukraina piiri haldamiseks) läbiviimist.

1.1.12 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee soovib edendada demokraatlike tavade vahetust kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel, tutvustades Moldova partneritele Internetis kättesaadavaid Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee dokumente (eriti rumeeniakeelseid) ning kohaliku majandus- ja sotsiaalnõukogu lingi kaudu liikmesriikide majandus- ja sotsiaalnõukogude dokumente. Komitee julgustab liikmesriikide majandus- ja sotsiaalnõukogusid (eriti Rumeenias ja Bulgaarias) ning AICESIS ⁽⁵⁾

⁽³⁾ Loetelu lisas.

⁽⁴⁾ Euroopa Nõukogu juures asuv korruptsioonivastaste riikide ühendus.

⁽⁵⁾ Rahvusvaheline Majandus- ja Sotsiaalnõukogude ja Samalaadsete Institutsioonide Assotsiatsioon (AICESIS).

ühiselt töötama, et aidata Moldova ühiskonnal läheneda Euroopa kodanikuühiskonna vahenditele ja tavadele.

1.1.13 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee loodab lähitulevikus Moldova kodanikuühiskonna suuremat osalemist dialoogis Lääne-Balkani riikidega ja Musta mere piirkonnaga, eriti selles strateegilises ruumis toimuva piirkondade ja riikidevahelise koostöö kaudu. Euroopa Liidu ja Moldova koostöö on osa süvendatud koostööst lähedalasuvate riikide, sealhulgas Venemaaga.

1.2 Tugevdada eesmärgistatud toetust tuleviku ja lepitusega tegelevatele organisatsioonidele

1.2.1 Arendada konstruktiivset sotsiaaldialoogi

Seoses ametialaste suhete nõrkusega meenutab Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, et Moldova on liitunud lisaks ILO konventsioonidele ka Euroopa sotsiaalharta ning sellest tulevalt on elanikel võimalik kasutada ka harta kaebusmehhanismi. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee toetab, et ILO teeks ettepaneku tehnilise abi andmiseks, et lahendada tööalaseid konflikte vastavates kohtutes.

1.2.2 Muuta Euroopa ühiskonnaga tihedamate sidemete sõlmimist toetav tegevus konkreetsemaks

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee toetab veendunult viisarežiimi ja tagasivõtu lihtsustamise kokkulepet, mis lihtsustab viisastusteemi ja aitab muuhulgas lihtsustada tulevikukandjate, näiteks õppejõudude, teadlaste, ajakirjanike ja kodanikuühiskonna esindajate liikumist. Komitee soovib Euroopa Liidu programme rohkem avada, seda eriti noortele Erasmus Munduse kaudu. 2007. aasta oktoobris allakirjutatud viisarežiimi ja tagasivõtu lihtsustamine ⁽⁶⁾ võib ühtlasi aidata lahendada Moldova elanike hulgaliste Rumeenia kodakondsuse taotluste küsimust.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee kutsub Moldova valitsust üles kaasama kodanikuühiskonda üleeuroopalistele ja rahvusvahelistele (WTO, OSCE, Euroopa Nõukogu ja Rahvusvahelise Frankofoonia Organisatsiooni) üritustele. Komitee julgustab liikmesriike otsima ja rahastama kontakte ja vahetusprogramme Moldova kodanikuühiskonnaga (kõrgkoolistipendiumid, mestimisprogrammid, riikidevaheline koostöö).

1.2.3 Võtta arvesse keskkonnamõjusid

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee soovib toetada keskkonnakaitseorganisatsioone, mis soovivad tegutseda relvaladude ja transpordikõlbmatu laskemoona, sõjaliste ja tööstusjäätmete hävitamisega ning reovee puhastamisega.

⁽⁶⁾ Ratifitseerimine on kavas enne 2007. aasta lõppu.

2. Moldova sotsiaalmajandusliku olukorra põhiomadused

2.1 Moldova on umbes 1 000 dollari suuruse SKTga elaniku kohta Euroopa mandri vaeseim riik ning ainus Euroopa riik, mida Maailmapank liigitab väikese sissetulekuga riikide hulka. Moldova elanikkonna negatiivse iibe (rahvaarv oli 2004. aastal alla 4 miljoni) põhjustajateks on suremuse kasv (eriti meeste seas), sündimuse vähenemine ja väljarände kõrge tase.

2.2 Kuigi aastatel 1999–2005 dramaatilised mõõtmised omandanud vaesus on leevenenud, elab ka praegu keskmiselt 30 % elanikest allpool vaesuspiiri. Olukord paraneb ebaühtlaselt, mistõttu tuleb juurde nn absoluutse vaesuse taskuid (kaks dollarit päevas), mille ohvriks langeb suur osa lastest ja eakatest inimestest. 40–50 % maapiirkondade ja väikelinnade elanikest elab endiselt allpool vaesuspiiri.

2.3 Liiga paljusid lapsi ohustab kindla elukoha puudumise, lapstööjõu kasutamise, inimkaubanduse ja prostitutsiooni tõttu ärakasutamine. Vaesuse selline tase on ka märgatavalt suurendanud nn sotsiaalsed orbude hulka, st laste hulka, kelle vanemad annavad nad lastekodudesse, kuna ei ole võimelised neid rahaliselt üleval pidama.

2.4 Naisi diskrimineeritakse, mida teravdab veelgi halvenev sotsiaalne olukord. Naiste tööpuudus on kõrge, kvalifikatsioon madal, palgad väikesed ning neid kasutatakse põllumajanduses hooajatoõlistena. Vaesusrisk ohustab neid enam kui mehi, eeskätt sotsiaalteenuste (tervishoid, haridus ja perekond) vähendamise ja pensionimäära tõttu. Selline olukord sunnib naisi, kellest paljud on pereemad, võtma vastu seadusevastaseid või ohtlikke ettepanekuid, mis seab nad inimkaubanduse saagiks langemise ohtu. Enamik sellistest ohvritest on noored tööd otsivad naised.

2.5 2004. aastal võttis Moldova vastu majanduskasvu ja vaesusevastase võitluse programmi, mida toetavad Maailmapank, ÜRO arenguprogramm ja teised abiandjad. 2006. aasta detsembris panid erinevate rahandusorganisatsioonide ja Euroopa Liidu abiandjad aluse koordineeritud tegevusele, luues abiandmise tingimuste kehtestamise sidusaks ja tõhusamaks muutmiseks näidismetodi ning kohustades järgneva nelja aasta jooksul andma miljardi euro väärtuses abi ning laene.

2.6 Halvenenud olukord tööturul

2.6.1 1990. aastatel halvenes paralleelselt majanduse kokkuvarisemisega oluliselt olukord Moldova tööturul. Koos 1998. aasta kriisiga Venemaal hakkas tööhõive määr langema, kuni pöördus alates 2003. aastast taas tõusule. Tööpuudus langes 1999. aasta 11 %lt 2006. aastaks umbes 7,4 %ni rahvaloendusel osalenud tööealisest elanikkonnast. Umbes 35 % töötavast elanikkonnast töötab mitteametlikult (7).

2.6.2 Kuigi tegelikud palgad jätkavad tõusmist, on keskmine palk endiselt väga madal, olles 2006. aastal 129 dollarit (8). Samas tuleb arvestada teisi sissetulekuallikaid. Ühest küljest saab suur osa perekondadest välismaal elavaltel sugulastelt rahasaadeti. Teisest küljest on endiselt oluline roll mitteametlikel töökoh-

tadel: riikliku statistikaameti andmetel töötab üle 200 000 töötaja (15 % tööealisest elanikkonnast) registreerimata ettevõtetes, seejuures pole 35 % ametlike ettevõtete töötajatest tööandja poolt arvele võetud (eelkõige ehituses, põllumajanduses ja metsanduses).

2.6.3 Paljud Moldova kodanikud on lahkunud kodumaalt, et välismaale tööle minna, enamik neist ebaseaduslikult. Väljarändab, osaliselt hooajaliselt, hinnanguliselt miljon täiskasvanut, st 30 % kogu tööjõust. Selle väljarändelaine negatiivsete tagajärgede hulka kuuluvad inimkapitali kadu ning tervishoiu- ja sotsiaalkindlustussüsteemi puudulik rahastamine. Võttes arvesse vaesuse määra, on tõenäoline, et väljaränne töö leidmise eesmärgil jääb püsima ka tulevastel aastatel.

2.7 Moldova majanduse nõrgad küljed

2.7.1 Riikide vahele kiilutud majandus Venemaa mõjusfääris

2.7.2 Moldova SKT ränk kokkuvarisemine 1990. aastatel oli põhjustatud välistest mõjuritest nagu turgude kaotus, energiasõltuvus, kvalifitseeritud töötajate väljaränne ja Transnistria tööstuspiirkonna eraldumine.

2.7.3 Hoolimata 2000. aasta tuntavast pöördest majanduskasvu suunas (kuni 6–8 % aastas), on riigi majandus endiselt väga haavatav (2006. aastal oli majanduskasv 4 %) ning 2007. aastal varitseb kasvu edasise vähenemise oht. Aeglustumise peamiseks põhjuseks on, et energiavarustaja Gazprom kahekordistas 2006. aastal gaasihindu.

2.7.4 Venemaa, keda ärritab Moldova presidendi euroopameelne orientatsioon, kasutas poliitilise survevahendina Moldova veini sisseveo keeldu. 2006. aastal jäi Moldova ilma ühest oma peamisest väljaveotuluallikast (Moldova vein moodustab väljaveost 35 %, millest 85 % on suunatud Venemaa turule).

2.8 Majandus, kus domineerib põllumajandus- ja toiduainesektor

2.8.1 Moldova on endiselt peamiselt põllumajanduslik riik. Põllumajandus- ja toiduainesektor moodustab üle 30 % SKTst (9) ja olulise osa väljaveost (65 %). Perekondlikul põllumajandusel on linnade ja maapiirkondade ülalpidamisel määrav roll. Ka toiduainetööstusel on majanduses oluline roll. Viljasaagi kvaliteet ja hulk mõjutab nii varases kui hilises staadiumis kergetööstuse sektoreid (keemilised väetised, pudelid, pakendid).

2.9 Väljarändajate peredele tehtavate rahaülekannete otsustav roll

2.9.1 Pärast seda sügavat langust tuleb nentida, et mõningad majanduslikult positiivsed tulemused ei ole saavutatud majanduse ümberstruktureerimise, vaid välismaale töölesõitnud moldovlaste hulgaliste rahasaadetistega (30 % Moldova SKTst): 600 000 kuni miljon moldovlast töötab Lääne-Euroopas (19 % Itaalias) ja Venemaal (60 %). 2006. aastal saatsid nad kodumaale miljard eurot.

(7) Moldova ametlik statistika.

(8) Moldova ametlik statistika.

(9) Moldova ametlik statistika.

2.9.2 Investeeringusöbraliku kliima puudumise tõttu ei aita need saadetised uusi majandustegevusi rahastada. Rahavoog põhjustab kinnisvarahindade tõusu, tugevat nõudlust imporditud kaupade järele ning inflatsioonisurvet.

3. Demokraatia, inimõiguste austamine ja hea valitsemistava

3.1 Inimareng

3.1.1 Moldova on ÜRO Arenguprogrammi arenguindeksi järgi 114. kohal, olles viimane niihästi Euroopa riikide kui endiste Nõukogude Liidu vabariikide seas.

3.1.2 Moldova elanike algatusi ning kodanikuühiskonna organiseerimisvõimet takistavad meedia vähene sõltumatus, inimõiguste mitte austamine ja probleemid õigussüsteemi toimimisega.

3.1.3 Meedia sõltumatus on üks peamistest probleemidest, mis toodi esile Euroopa Nõukogu hiljutises (2007. aasta septembri) aruandes ⁽¹⁰⁾. Kuigi sõnavabadust tagavate õigusaktide reform on oluline, ei piisa sellest sõnavabaduse tagamiseks tegelikkuses. Ajakirjaniku ametis on vajalik ka erapooletus ja eetikanõuetest kinnipidamine. See eeldab, et ametivõimud ei avalda ajakirjanikele, eelkõige audiovisuaalmeedia ajakirjanikele survet.

3.2 Kõrge korruptsioonitase

3.2.1 Organiseeritud kuritegevus on kriitiline julgeoleku-probleem, mis takistab institutsioonide tööd ja investeeringute tegemist. Sooritatavad kuriteod on väga kahjuliku mõjuga: maksudest kõrvalehoidmisele õhutamine, salakaubaveo soodustamine, korruptsioon. Organisatsiooni Transparency International koostatud 2006. aasta maailma korruptsiooniindeksis antakse Moldovale 10 punktist 3,2 (81. koht), mis asetab ta väga korrumppeerunud riikide sekka. Fakt, et punktide arv on veidi kõrgem kui varem, näitab valitsuse ja kodanikuühiskonna soovi võidelda korruptsiooni vastu.

3.3 Demokraatiakogemuse nõrkus autoritaarse võimu traditsioonis

3.3.1 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee kutsub Moldova võime üles võtma arvesse rahvusvaheliste vaatlejate (umbes sajaliikmeline tugev OSCE meeskond) järeldusi 2007. aasta juunis toimunud kohalike valimiste kohta ning kõrvaldama kõik puudujäägid valimistega seotud Euroopa normide osas, et 2009. aasta üldvalimised oleksid demokraatlikumad.

3.3.2 Euroopa Nõukogu raportid julgustavad Moldovat jätkama jõupingutusi, eriti sõltumatu ja tõhusa kohtusüsteemi, meedia paljususe ja kohaliku demokraatia süvendamise osas. Euroopa Demokraatia ja Inimõiguste Programm (EIDHR) on aidanud Moldovat 2002–2004. aastate piirkondlike projektide raames ning jätkab seda alates 2007. aastast. EIDHR on

⁽¹⁰⁾ Komisjoni aruanne Euroopa Nõukogu kohustustest kinnipidamise kohta Moldova puhul, september 2007

toetanud kodanikuühiskonna algatusi demokraatia ja inimõiguste edendamiseks.

3.4 Transnistria: naabruspoliitika geopoliitiline küsimus

3.4.1 Transnistria, mis arvestab Venemaa toetusega ning Vene väekontingendi kohalolekuga, on endiselt pingevallikaks ja julgeolekuohuks Euroopa Liidu piiril ning on piirkonna geopoliitilises piltmõistatuses oluline kild.

3.4.2 ELi tegevuskava üks peamiseid eesmärke on ka Transnistria eraldumisele poliitilise lahenduse leidmine. Euroopa Liidu huvi selle tülküsimuse lahendamise vastu on suurenenud pärast Rumeenia ja Bulgaaria ühinemist, mis muutis Moldova ELiga piirnevaks riigiks. Euroopa Liidu roll antud küsimuse lahendamises suurenes 2005. aastal tänu vaatleja staatuses eriesindaja (alates 2007. aasta märtsist Kalman MIZSEI) lähetamisele „5+2” formaadis toimuvatele läbirääkimistele. Praegu on läbirääkimised ummikus.

3.4.3 Lisaks on see piirkond tuntud kui organiseeritud kuritegevuse (relvade ja strateegilise materjali salakaubavedu, rahapesu, uimasti- ja inimkaubandus) peamine sõlmpunkt, millest löikab kasu nii kohalik kui ka Venemaa, Ukraina ja teiste riikide organiseeritud kuritegevus.

3.5 Euroopa Liidu abimissioon Moldova ja Ukraina piiri haldamiseks (EUBAM)

3.5.1 Ukraina territooriumi kõrvale kiilutud riigi suhteid Ukrainaga komplitseerivad Transnistria konflikt ning Euroopa Liidu ja Venemaa suhted, mistõttu võib olukorda nimetada Moldova sasipuntraks. Moldova on olnud üheaegselt salakaubaveo vahe- kui ka alguspunktiks, kuna Moldova piirid on väga auklikud ning pakuvad juurdepääsu Mustale merele ja Odessa sadamale.

3.5.2 Ukraina ja Moldova presidentide ühisel palvel 2005. aasta detsembris algatatud Euroopa Liidu piirihaldamise abimissioonil on riigi stabiliseerimisel ja salakaubaveo vastases võitluses olnud otsustav roll. 17 ELi riigist pärinev väike, umbes sajaliikmeline tolliametnike ja piirivalvurite rühm vaatleb Moldova ja Ukraina kolleegide tööd, abistab neid ning avaldab ühtlasi märkimisväärset survet Transnistria isehakanud valitsusele. Kõnealuse missiooni jõupingutused keskenduvad ohtlikele isikutele ja aladele ning missiooni käigus on tehtud mõningaid tõelisi edusamme.

3.5.3 2006. aasta novembris täiendati missiooni piirikontrolli tõhustamiseks automaatse teabevahetussüsteemiga. Missiooni pikendati hiljuti 2009. aasta novembrini. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee loodab, et pidevad jõupingutused piiri julgustamiseks jätkuvad.

4. Ülevaade Moldova kodanikuühiskonnast ja selle tegevusest

4.1 Üldised märkused Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee 2004. aasta missiooni kohta

4.1.1 Poliitiliselt ja majanduslikult keerulises olukorras ei ole tingimused kodanikuühiskonna tegutsemiseks olnud soodsad. Kodanikuühiskonna organisatsioonides tegutseda saavate meeste ja naiste arv oli nii üleriigilisel kui kohalikul tasandil eeskätt väljarände tõttu väga madal, eriti haritud noorte täiskasvanute osas. Riigiasutuste suhted nende organisatsioonidega on olnud juhuslikud. Haldusstruktuuride tsentraliseeritus on takistanud ühiskondlike liikumiste arengut. Kokkuvõttes antakse ühiskonda tugevalt juurdunud autoritaarse mõttelaadiga peamine vastutus elanikkonna heaolu eest riigile. Presidendi funktsioonid näitavad selgelt elanikkonna enamuse soovi, et neid juhiks tugev liider.

4.1.2 Põhiseaduses ei ole ühtki viidet kodanikuühiskonnale ega kogunemisevabadusele, kui poliitilisi parteisid käsitlev peatükk välja arvata. Siiski viidatakse õigusele „luua ametiühinguid ning neisse kuuluda” (artikkel 42) ning tunnustatakse ühinemisevabadust (artikkel 40). Valitsusväliste organisatsioonide (VVOde) tegutsemistingimused paranesid „riigiasutuste ja fondide seaduse” vastuvõtmisega (1997). Praktikas võis täheldada riigiparaadi ja valitsusparteide ülesandeid täitvate isikute ning poliitilisi või majandushuvisid esindavate organisatsioonide tegevuse ja eesmärkide kattumist.

4.1.3 Vaatlejate, eeskätt Euroopa Nõukogu⁽¹¹⁾ vaatlejate sõnul reformiti kohtusüsteemi käsitlevaid õigusakte, et tagada seadustest kinnipidamine üldiselt, ning eriti kodanikuühiskonna osas. Sellest hoolimata jätkab Euroopa Nõukogu Moldova jälgimist, eeskätt selleks, et tagada kohtute sõltumatus.

4.2 Ekspertide uuringute põhjal antud hinnang kodanikuühiskonna olukorrale 2007. aastal⁽¹²⁾

4.2.1 Eri allikate kohaselt on märgata valitsusväliste organisatsioonide (VVOd) koguarvu muljetavaldavalt kasvu. VVOde arv, mille suurust Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee uuring hindas 2004. aastal 3 000-le, ületas 2007. aastal 7 000⁽¹³⁾, kuigi uuringus märgitakse, et „54 %ga kõigist valitsusvälistest organisatsioonidest ei olnud võimalik ühendust saada”. Nende hinnangute kohaselt on alla 20 % registreeritud organisatsioonidest aktiivsed. Lisaks võib märgata VVOde arvu olulist kasvu kohalikul ja piirkondlikul tasandil, sealhulgas Transnistria piirkonnas.

4.2.2 VVOd koonduvad endiselt peamiselt pealinna Chisinau ümber, kuigi pealinna osakaal on vähenenud: „Viimase 4. aasta

(11) Euroopa Nõukogu, 14. september 2007) „Respect des obligations et des engagements de la Moldova” (Moldova kohustuste austamine).

(12) Moldova kodanikuühiskonda käsitlevad uuringud: „Euroopa Liit ja Moldova kodanikuühiskond — AETI (Association for European Training and Information) ja ECASi (European Citizen Action Service) 2006. aasta juunis toimunud konverentsi järeldused”; „Moldova valitsuse ja kodanikuühiskonna dialoogi tõhustamine Euroopa Liidu ja Moldova tegevuskava rakendamise osas”, konverentsi „Eurasia Foundation” järeldused, Moldova välisministeerium ja US AID, 2006. aasta aprill; „Valitsusväliste sektori tugevdamine Moldova Vabariigi konfliktipiirkonnas”, IMAC, 2007. aasta veebruar; „Doonorriikide koosolekuks koostatav uuring valitsusväliste organisatsioonide arengu kohta Moldovas”, ÜRO arenguprogrammi projekt, 2007. aasta mai; „Uurimus sotsiaalvaldkonnas tegutsevate valitsusväliste organisatsioonide kohta Moldova Vabariigis”, Euroopa Liidu projekt, TRANSTEC, 2006. aasta mai–juuni; „Moldova kodanikuühiskonna organisatsioonide rahandusliku jätkusuutlikkuse suurendamine”, „PNUD & SOROS”, 2005. aasta; „Küsitlus valitsusväliste organisatsioonide arengu kohta Moldova Vabariigis”; Euroopa Nõukogu järelevalvearuanne, 2007. aasta september; „Üleminekuriigid 2007. aastal: Moldova, CEPS, George Dura ja Nio Popescu”, 2007. aasta; „Olukord Transnistrias”, „People in Need” (CZ), 2006. aasta november.

(13) ÜRO Arenguprogrammi uuring, mai 2007

jooksul on 67 % registreeritud VVOdest asunud tegutsema riiklikul ja 82 % kohalikul tasandil”⁽¹⁴⁾. VVOde tegevusvaldkonnad koondavad kõiki Moldova ühiskonnagruppe, ent nende peamine tegevus on sageli orienteeritud välismaistele abiandjatele.

4.2.3 Ilmselt on ametiühingute, tööandjaid esindavate organisatsioonide ja eri huvisid esindavate VVOde suhted endiselt hõredad. See on tingitud vastastikusest teadmatusest ja usaldamatuses. Üks erand on Transnistrias, kus tekkisid suhted mõnede VVOde ja rühma ärieste vahel.

4.2.4 Euroopa Liidu ja Moldova tegevuskava jõustumine 2005. aastal andis kodanikuühiskonnale uue hingamise, eeskätt erinevate projektide läbiviimiseks vajaliku ühingulise struktuuri osas, seda hoolimata tõigast, et antud kava ettevalmistamisele ei eelnenud nõupidamist.

5. Sotsiaalpartnerite struktuuri areng

5.1 Tööandjate organisatsioonid

5.1.1 Alates 1999. aastast on Euroopa Kaubanduskodade Assotsiatsiooniga (EUROCHAMBRES), seotud kaubandus ja tööstuskoda (KTK) olnud olulisim ettevõtteid esindav organisatsioon. KTK esindab üle 1 500 ettevõtte, mis tegutsevad kõigis sektorites. Moldova kaubandus- ja tööstuskoda ei anna enam välja päritolusertifikaate toodetele, mida turustatakse SRÜ riikidesse ega kontrolli ekspordi ELi riikidesse, mis sõltub üldiste tariifsete soodustuste kavast (GSP) kasu saamiseks siiski tollist. KTK on eelkõige muutumas ettevõtete huve esindavaks kaubanduskodaks, aidates muuhulgas toetada Moldova toodete ekspordi ning luua koos välisettevõtetega segaettevõtteid. KTK pakub ettevõtjatele mitmeid teenuseid⁽¹⁵⁾. Kaubandus- ja tööstuskoda kuulub Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni ametlikku esindusse ja majutab Euroopa teabekeskust. Alates 2001. aastast peaministri kohuseid täitnud Vasile Tarlev täitis eelnevalt olulisi ülesandeid Moldova KTKs. Vähem kui 30 töötajaga väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted asutasid eraldi ühenduse, mis on KTKga rahanduslikus ja organisatoorses plaanis tihedalt seotud.

5.1.2 Praegu tegutsev riiklik tööandjate konföderatsioon kuulub samuti Moldova esindusse ILO rahvusvahelistel konverentsidel ning esindab tööandjaid Moldova presidendi korraldatavatel sotsiaalpartnerite kohtumistel. 2006. aastal võimaldas valitsus ettevõtjatele maksuvabastuse tööandjate poolt nende esindusorganisatsioonidele makstavatelt liikmemaksudelt, vastates nii KTK sellekohasele palvele.

(14) ÜRO Arenguprogrammi uuring, 2007, lk 3.

(15) KTK teatis, mai 2007.

5.1.3 Sotsiaalpartnerid on sõlminud kolm uut kollektiivlepingut riigi tasandil ning üksteist kollektiivlepingut sektori ja kohalikul tasandil. Nende tegelik mõju piirdub endiselt sotsiaaldialoogiga, kuna KTK — ehkki ILO poolt tunnustatud organisatsioon — on endiselt eelkõige ettevõtete huvisid kaitsev kaubanduskoda.

5.2 Ülevaade ametiühinguliikumise arengust

5.2.1 2000. aastani esindas Moldova töötajaid Moldova Vabariigi Ametiühingute Üldföderatsioon (MVAÜÜ), unitaarne ühendus, mis moodustati 1990. aastal Nõukogude Liidu ametiühinguorganisatsiooni alusel. Organisatsioon võttis 2000. aastal konföderatsiooni nimetuse, muutudes seega Moldova Vabariigi Ametiühingute Konföderatsiooniks (MVAÜK). Organisatsiooni sees ilmnesid aga sisepinged, mis tõid kaasa vastasseisu põllumajandus-, tööstus- ja teenindussektori töötajate, moldova- ja venekeelse elanikkonna ning rahvusliku parempoolse ja kommunistliku partei vahel. 2000. aastal lahkus MVAÜKist osa töötajate ühendusi — 14 tööstustöölise ühendust ning kultuuri- ja avaliku halduse töötajate ühendused — ning asutasid uue ametiühinguorganisatsiooni, CSL SOLIDARITATEA. MVAÜKi juhtkonna taandumise järel sai organisatsiooni uueks juhiks Petru Chiriac. Katse organisatsiooni taasühendada osutus võimatuks, hoolimata Rahvusvahelise Ametiühingute Organisatsiooni (endine ICFTU: Rahvusvaheline Vabade Ametiühingute Konföderatsioon) — kuhu MVAÜK alates 1997. aastast kuulus — vahenduskatsetest. Põhjuseks olid isikutevahelised, aga ka ametiühingute vara jagamisest ja eelkõige poliitiliste vaadete erinevustest tulenevad konfliktid. MVAÜK oli lähedasem moldovakeelsetele parempoolsetele parteidele, kristlikele demokraatidele ning demokraatidele, Solidaritatea oli aga algusest peale lähedane peamiselt venekeelse kommunistliku parteiga.

5.2.2 Lõhe ametiühinguliikumises süvenes 2001. aastal, kui kommunistlikku parteid saatis valimistel edu ja nende juht Vladimir Voronin valiti vabariigi presidendiks. Kuna Solidaritatea otsustas soovist sotsiaalsed edusammud enda arvele kanda koostöövaimu kasuks, MVAÜK aga valis protestialtima ja kriitilisema suuna, on riigivõimu ja kahe ametiühinguorganisatsiooni suhted muutunud teravamaks. Valitsus, millele on toeks nii sidemed kommunistliku partei kui riigivõimu tasandiga, otsustas pidevalt toetada Solidaritateat ja nõrgestada MVAÜKi.

5.2.3 Riigivõimu korduv ja süstemaatiline sekkumine sundis MVAÜKi, mida toetasid antud küsimuses endine ICFTU ja mitmed ametiühinguföderatsioonid (IUF ja PSI), esitama 2004. aasta jaanuaris Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) Ühinemisvabaduse Komiteele (CSL) kaebuse. 2006. aasta vahearuandes nõudis CSL sõltumatu uurimise läbiviimist kaebajate kirjeldatud erinevate sekkumisjuhtumite osas; samuti märkis komitee, et Moldovas ei eksisteeri mehhanismi, mis võimaldaks rakendada ühinemisõiguse rikkumise eest hoiatavaid sanktsioone ja tagada kinnipidamine asjaomastest rahvusvahelistest normidest. 2005. aastal korraldas ILO büroo ühe missiooni. ICFTU juhtis Euroopa Komisjoni tähelepanu riigis valitsevale olukorrale, andes 2005. aastal Moldovale antud üldiste tariifsete soodustuste kava raames välja kriitilise aruande. Siiani pole Moldova valitsus teinud ühtegi sammu õigusaktide korrastamiseks ega Ühinemisvabaduse Komitee soovitude järgimiseks. Moldova riigivõimu

jaoks seisneb probleem hoolimata mitmetest Ühinemisvabaduse Komitee kaebuses loetletud faktidest endiselt kahe ametiühinguorganisatsiooni rivaliteedis.

5.2.4 Tegelikult on riigivõim järjest selgemalt kutsunud üles naasma üheainsa tsentraalse ametiühinguorganisatsiooni juurde (vt president Vladimir Voronini kõne Solidaritatea 2005. aasta kongressil). Alates 2005–2006. aastast on kahe organisatsiooni jõuvahekord järk-järgult ümber pöörduvad (2001. aastal oli MVAÜK-s 450 000 liiget, Solidaritateas aga 200 000). 2006. aastal oli Solidaritateast saanud selgelt esinduslikum organisatsioon. 2007. aasta juunis toimus kahte organisatsiooni ühendav kongress. Rahvusvaheline Ametiühingute Konföderatsioon (ITUC) on juba teatanud, et ei kavatse anda MVAÜKi liikmekohta uuele, nõ taastühendatud organisatsioonile. Esmalt peaks uus organisatsioon demonstreerima oma sõltumatust riigivõimust ning väljendama selgelt pühendumust ühinemisvabaduse ja kollektiivläbirääkimiste vabaduse põhimõtetele.

6. Ülevaade ühingutest ja valitsusvälistest organisatsioonidest

6.1 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee 2004. aasta uuringu peamised õppetunnid

6.1.1 Moldovas kohalikul ja riiklikul tasandil registreeritud VVOde arv on alates 1991. aasta iseseisvumisest jõudnud umbes 2800ni. Üleminekuperioodi alguses olid VVOde riiklikku registreerimise kandmisega seotud kõrvalised eesmärgid. Eriti puudutab see VVOsid, mille löid majandusettevõtted või riigivõim. Seetõttu ei saa neid lugeda sõltumatuteks kodanikuühiskonna esindajateks. Arvesse tuleb võtta ka organisatsioone, mis on alates 2001. aastast korraldanud koostöös kommunistliku valitsuse vastase opositsiooniga ulatuslikke meeleväljendusi.

Moldovas, nagu teisteski siirdemajandusega riikides, on VVOde tegevus koondunud riigi pealinnale, et püüda mõjutada sealseid juhte. Sellises poliitilises olukorras sekkutakse VVOde tegevusse järjest rohkem, eriti uutest tegevusvaldkondades nagu noorsoopoliitika ning tarbija- ja keskkonnakaitse. Transnistrias piirdub nende tegevus rangelt poliitilise järelevalvega.

6.1.2 Mõningad suuremad abiandjad (Sorose fond, USAID, Eurasia, Hebo, British Peace Building) tegutsesid hariduse, kultuuri ja inimõiguste valdkonnas.

6.1.3 Noorteorganisatsioonid, mille värbamisbaas suureneva väljarände tõttu väheneb, nõuavad valitsuselt euroopameelset poliitikat, mis läheks kaugemale ainult retoorikast. Nad tahaksid, et Euroopa Liit annaks neile võimaluse osaleda vahetusprogrammides. Enamiku kodanikuühiskonna esindajate arvates ei tuleks tulevaste ühenduse abiprogrammide üle läbirääkimisi pidada ning need ellu viia mitte üksnes valitsust (nagu programmi TACIS puhul), vaid ka aktiivseid VVOsid kaasates.

6.2 Ekspertide uuringute põhjal ühingulise struktuuri kohta tehtud märkused

6.2.1 Viimastel, 2005. aasta valimistel moodustasid umbes 200 VVOd esmakordselt ühtse ja sõltumatu koalitsiooni, mis korraldas riigis vaatluskampaania. Meedias äärmiselt nähtav ning

mõjukas „Kodanike koalitsioon 2005”⁽¹⁶⁾ naasis 2007. aasta valimiste ajal, suurendades nii elanike usaldust VVOdesse.

6.2.2 Moldova VVOd võib jaotada skemaatiliselt kolme kategooriasse. Esimesse kategooriasse kuuluvad hästivarustatud ning tuntud suured organisatsioonid, mis asuvad pealinnas ning kuuluvad rahvusvahelistesse võrgustikesse⁽¹⁷⁾. Teine kategooria hõlmab suurt hulka vähemarenenud VVOsid, mis on sageli vähese teovõimega rahastamist vajavad nõ ühemehešöud. Kolmas rühm koosneb valitsuse loodud ja valitsuse huve esindavatest, „nime poolest VVOdest”, mis, nagu mõnedes teisteski riikides on valitsuse algatatud ning täiel määral riigi rahastatud.

6.2.3 Transnistrias esineb sellised VVOsid kõikjal, kuna Smirnovi režiim jätkab kodanikuühiskonnas liitlaste otsimist, et oma strateegiat toetada ja võimul püsida. Hiljuti Tšehhi Vabariigi tellimisel ühe VVO koostatud uuringus mainitakse veel kahte Transnistria 900 VVO seas esinevat kategooriat⁽¹⁸⁾, st traditsioonilised organisatsioonid nagu töötajate, naiste ja noorte liikumised ning väikesed VVOd, mis on avatud suhtlusele Chisinau ja rahvusvaheliste võrgustikega. Mõned neist otsustavad registreeruda Moldovas ning saavutavad nii juurdepääsu Euroopa abile.

6.3 Olemasolevad mehhanismid kodanikuühiskonnaga nõupidamiseks ja sotsiaalpartneritega läbirääkimiseks

6.3.1 Alates 2005. aastast on erinevad Moldova ministerruumid olnud avatud dialoogile osaga kodanikuühiskonnast või seda tugevdanud järgmistes vormides: igakuine koosolek välis- ja Euroopa integratsiooni ministriumis ja 2006. aasta aprillis toimunud riiklik konverents, kus tehti 18 järeldust valitsuse ja kodanikuühiskonna koostöö parandamise kohta. Samaaegselt on teised ministerruumid, eriti justiits-, põllumajandus- ja rahandusministeerium arendanud regulaarseid kontakte kodanikuühiskonna esindajatega. Käimas on mitmeid projekte, mille eesmärgiks on nt koostöös ÜRO arenguprogrammiga VVOde registreerimisprotsessi lihtsustada ning paljude VVOde halba rahanduslikku olukorda parandada.

6.3.2 Moldova parlament võttis 2006. aastal Marian Lupu algatusel vastu väga ambitsioonikate eesmärkidega „parlamendi ja kodanikuühiskonna koostöö kontseptsiooni”, milles tehti ettepanek seada sisse rida mehhanisme ja koostöövorme nagu „alaline e-nõupidamine”, *ad hoc* koosolekud või avalikud arutelud parlamendikomisjonidega ning iga-aastane konverents.

6.3.3 Mitmed VVOd on kahe viimase aasta jooksul püüdnud etendada aktiivset rolli Euroopa Liidu ja Moldova tegevuskava erinevate valdkondade elluviimises, saades muuhulgas julgust Rumeenia ja Ukraina naabrite positiivsetest kogemustest. Algatus on toetanud ka Euroopa Parlament, mis võttis 2007. aasta mais vastu teemakohase raporti.

6.3.4 Ametialaste suhete osas ei ole üllatav, et Moldova sotsiaaldialoog liigub tühikäigul. Varem eksisteeris Vabariigi Kollektiivläbirääkimiste Komisjon, mis pigem toimis juba langetatud otsustest teavitamise kanalina, mitte tegeliku nõupidamise ja dialoogi pidamise kohana. Sotsiaalpartneritel ei olnud selle komisjoni päevakorra suhtes sõnaõigust. Seetõttu polnud ka võimalik arutada eespool mainitud kaebust ega seda, kuidas kavatakse CSLi soovitudele reageerida. Komisjonil ei olnud eraldi sekretariaati ega detsentraliseeritud struktuure piirkondlikul või sektori tasandil. Lisaks tasub märkida, et MVAÜK oli endise ICFTU ja Euroopa ametiühinguorganisatsioonide toetusel arendanud erinevaid koostööprogramme Transnistria konföderatsiooniga.

6.3.5 2006. aastal võeti vastu riikliku kollektiivlepingu komisjoni struktuuri ja töökorraldust käsitlev seadus, millega nähakse ette ka sektoraalsed ja territoriaalsed komisjonid. Riiklikku komisjoni kuulub 18 liiget, kellest 12 nimetavad ametisse sotsiaalpartnerid.

Kokkuvõttes on hiljuti loodud nõupidamis- ja läbirääkimismehhanismide tegelikule mõjule ja valitsuse algatatud koostöö tõhususele veel liiga vara hinnangut anda. Seda saab mõõta pikema aja jooksul, lähtudes selgelt määratletud põhimõtetest ja reeglitest.

Seoses Euroopa Liidu ja Moldova suhetes toimuvate arengutega ning arvestades, et sotsiaaldialoogi ja kodanike kaasamise uued mehhanismid on esimesteks edusammudeks, soovib Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee alustada suhtlust Moldova kodanikuühiskonnaga.

Komitee soovib juba 2008. aastal korraldada konverentsi, et kodanikuühiskonnaga peetava dialoogi algus langeks kokku Euroopa Liidu ja Moldova Vabariigi suhetele uue raamistiku loomisega.

Brüssel, 12. detsember 2007.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Dimitris DIMITRIADIS

⁽¹⁶⁾ Euraasia fondi hindamisaruanne (oktoober 2005).

⁽¹⁷⁾ Näited on toodud 2005. aastal avaldatud US AIDI raportis „NGO Scores for Moldova” (VVOde tulemused Moldovas).

⁽¹⁸⁾ Ondrej Soukop, VVO „People in need”, Praha 2007.